

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 13 • 1966

Navn efter våben
Sven Tito Achen

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Navn efter våben

Frederik I.s forordning af 1526, som påbød adelen at tage faste slægtsnavne: Hvad stod der egentlig i denne forordning, og hvilken effekt havde den?

Forordningen blev foreslået af kongen og vedtaget af rigsrådet på en herredag, som afholdtes i Odense i de sidste måneder af 1526. Teksten står at læse i Kr. Erslev og W. Møllerup: »Kong Frederik den Førstes danske registeranter« 1879, side 347 (her en anelse normaliseret):

»Wii Frederich met Gudts nade Danmarckis, Wendis och Gottis koningk, udvald konningh tiill Norge, hertug i Sleszvigk, Holstenn, Stormernn och Ditmerskenn, greffwe udi Oldenborgh och Delmenhorst, biude alle wore kere undersatte, bisper, prelather, riddere, riddermendts mend, kiøpstædts mend, bønder och menige riigens indbyggere, aandelige och werdzlige, at de hereffthet ...«

Efter bestemmelser om en række andre forhold kommer vi til navneforordningen: »Will wii ochsaa, at alle riddermendts mend her udi Danmarcks riige, som icke haffwe stadfeste tiillnaffnn, skulle tage och udwelye thennom stadige tiillnaffnn udi saa maade, at the som føre eens skyoldh og hielm, skulle haffwe eens tiillnaffnn, paa thet at mand udi framtidenn kand spørge, huilckenn nogen erligh rittherligh gerning gjør i marckenn eller anderstadts, som udi andre christelige koningeriige sæd er«.

Forordningen er behandlet bl. a. i Historisk Tidsskrift 8. række, 4. bind II, p. 221–34, hvor Anders Thiset giver et »Bidrag til navneskikkens historie«. Som alt hvad Thiset skrev, er denne artikel ikke blot lærd, men også livlig læsning, med lange, underholdende sidespor og uforbeholdne meninger.

I 1526 fandtes der o. 260 danske adelslægter, hvoraf over halvdelen, nemlig o. 154, i forvejen havde faste slægtsnavne; blandt disse kan nævnes Bille, Brahe, Dâ, Friis, Grubbe, Juel, Kås og Lykke. Inden for en anden række slægter førte nogle medlemmer slægtsnavne, andre ikke; det gjaldt f. eks. Bild, Brok, Glob og Gøye.

Ifølge Thiset havde forordningen kun betydning for o. 80 slægter. Af disse valgte 26 at genoptage ældre, delvis mødrene slægtsnavne. Andre antog et inden for slægten karakteristisk fornavn eller et stednavn som fast slægtsnavn. Og endelig kommer vi til den gruppe, som måske interesserer heraldikere mest, nemlig de familier som dannede deres nye slægtsnavn efter deres våben. Det var i alt 36; her er deres navne:

Akeleye, Arenfeldt, Banner, Bielke, Bjørn, Bølle (dvs. Bølge. En af slægtens medlemmer forsøgte sig i stedet med *Våge(n)*, »Vove«, men det fandt ingen efterlignere. Havde slægtens medlemmer kunnet forudse, hvad *Bølle* senere kom til at betyde, var der nok blevet flertal for »Vågen«), *Dalepil, Drefeld, Due, Dyre, Gere* (hvad det nu må betyde), *Gyldenstjerne, Hals, Hjul, Huitfeldt, Hvittensstiern, Lindenov, Løvenbalk, Måneskiold, Mormand, Rodsten, Rosengiedde, Rosenkrantz, Rosenvinge, Rotfeld, Seebled, Seefeld, Sparre* (to slægter), *Stråle, Tornekrands, Ulfeld, Ulfsax, Ulfstand, Vasspyd, Væbner*.

Enkelte slægter rettede sig ikke efter forordningen. Så sent som i 1718 døde en adelig enkefrue, »der ikke vides at have båret andet navn end Inger Knudsdatter, så lidt som et slægtsnavn kendes for nogen af hendes forfædre på fædrene side«.

I øvrigt havde adskillige slægter som var uddøde før 1526, ført faste slægtsnavne — f. eks. Basse, Brostrup, Falk — men hvorvidt nogen af disse havde dannet deres navn efter deres våben, kommer Thiset ikke ind på. Det ville ellers være morsomt at vide.

Også for senere tilkomne adesslægters — og andre slægters — vedkommende ville det være interessant at undersøge, i hvilke tilfælde et eksisterende våben inspirerede til et nyt navn. Et eksempel er Peder Griffenfeld, som utvivlsomt tog dette navn efter den grif hans fader, vinhandler Joachim Schumacher, havde ført i sit signet, og efter hans far sikkert også han selv. S.T.A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.